

A mandzsu ördögszilva

Az egyvirágú ördögszilva termése

Egyvirágú ördögszilva

AZ ÖRDÖGSZILVÁTÓL AZ INDIÁNSZILVÁIG

Az ördögszilva, a koszorúcsérje és az indiánszilva különleges, ritka cserjék, és a rózsafélék igen népes családjához tartoznak, amelyből most ezeket a kevésbé ismert, de az európai kertkultúrában jelen lévő, figyelemreméltó növényeket mutatjuk be.

A rózsafélék (*Rosaceae*) igen népes családjába 100-125 nemzetség mintegy 3500-4000 faja tartozik. Fák, cserjék, lágyszárúak, lombhullatók vagy örökzöldek. Nincs olyan hazai kert, amelyben valamelyik tagjuk jelen ne lenne. Közéjük számtalan közismert és fontos dísz- és élelmiszernövény tartozik a rózsától a gyöngyvesszőig, a szamócától az almáig. A család a névadó rózsán kívül igen sok dísz- és gyógynövényvel járul hozzá a világ kertkultúrájához.

ÖRDÖGSZILVA

Az **ördögszilva** (*Prinsepia*) nemzetség mindössze öt fajt foglal magában, amelyek Kínában és a Himalájában honosak. Tudu-

TÉLÁLLÓK ÉS KÁRTEVŐMENTESEK

A tövisescseresznyének is nevezett ördögszilvák mindenféle talajtípuson sikerrel nevelhetők és a kémhatásukra sem érzékenyek. Legjobban a nyirkos, ám jó vízelvezető talajokat kedvelik. Szoliterként vagy cserje-borderágakba ültethetők félárnyékba vagy teljes napra, dús virágzás azonban az utóbbi fekvésben várható. Virágaikkal és érdekes terméseikkel díszítenek. A virágoknak erős, messziről érezhető fűszeres-mézes illata van. Különleges, szokatlan, egyedi megjelenésű mutatós cserjék az ágaikat hosszában borító tövisekkel és virágokkal. Teljesen télállók és gyakorlatilag kártevő- és kórokozómentesek.

Magvetéssel sikeresen szaporíthatók ősszel vagy kora tavasszal, hidegágyban. Kéthónapos hideg rétegzés növeli a csírázási arányt. Félfás dugvánnyal július–augusztusban szintén szaporíthatók.

Ehető terméseik lédúsak, kellemesen savanykásak, nyersen vagy lekvárnak feldolgozva egyaránt fogyaszthatók. A Himalájában honos **hasznos ördögszilva** (*Prinsepia utilis*) magjából készült olaj fontos gyógyászati alapanyag.

A közönséges koszorúcsérje virágzó ága...

...és mélyen karéjos levele

A közönséges koszorúcsérje 'Crispa' fajtája kitűnő talajtakaró

MUTATÓS VIRÁGZAT, ÉLÉNK ŐSZI LOMBSZÍN

A koszorúcsérjék bájos, kecses, egyedi megjelenésű cserjék. Díszértékük laza, ívelt, cikcakkos ágrendszerű habitusukban, szép levélmintázatukban, mutatós virágzatukban és az élénksárgától a vörösön át a vörösesbarnáig színeződő őszi lombjukban rejlik. A japán koszorúcsérje őszi lombja élénkebb.

Szoliterként, cserjeszegélyekbe, kisebb csoportokba, vegyes borderágyakba vagy talajtakarónak ültethetők félárnyékba vagy teljes napfényre. Talajokban nem különösen válogatnak, de jó vízháztartású, üde, tápdús talajokon díszlenek legszebben.

Teljesen télálló és gyakorlatilag kártevő- és kórokozómentesek. Hidegágyi szaporításukra az érés utáni időszak vagy a kora tavasz alkalmas. A júliusi félfás dugványozás (10-12 cm) hidegágyban magas gyökerezési eredményt ad. Késő ősszel a fásdugványozás is sikeres. Mivel kissé tarackoló tövűek, a tavaszi tőosztás vagy gyökérdugványozás is számításba jöhet.

mányos nevük *James Prinsep* (1799–1840), Kalkuttában élt angol tudós, polihistor nevét őrzi.

MANDZSU ÖRDÖGSZILVA

Lombhullató, ívelt ágú cserje a mandzsu ördögshilva (*Prinsepia sinensis*), amely 2 méter magasságig is megnő, kérge szürke vagy vörösbarna. Tövisek, kopasz ágai vöröslők, hosszanti irányú bordákkal. A tövisek 6-10 mm hosszúak, egyenesek vagy görbültek. A levelek szórt állásúak, lándzsásak, 3-6 cm hosszúak, kihegyezettek, szélük ritkán fogatott. A levéllemez sötétzöld, fonáka halványabb. Virágai egy-négyesével a levélhórnáljában jelennek meg, az öt szirm visszás tojásdad, sárga vagy krémszínű. A gömbölyded csonthéjas termékek vörösek, barnáslilák. Április–májusban nyílik, a nyár második felében érnek termései.

Eredeti élőhelye Belső-Mongólia, Mandzsúria, ahol elegyes erdőkben, árnyas lejtőkön, tisztásokon nő.

EGYVIRÁGÚ ÖRDÖGSZILVA

A kérge vörösbarna, ágai szürkészöldek, szürkésbarnák, hosszában bordázottak, tövisei rendszerint egyenesek az egyvirágú ördögshilvának (*Prinsepia uniflora*), amely 1-2 méter magas lombhullató cserje, A levelek szórt állásúak, hosszúkás vagy keskeny

lándzsásak, 2-5,5 cm hosszúak, kihegyezettek, szélük feltűnően fogatott. A levéllemez sötétzöld, fonáka halványabb, válla széles ék alakú. A virágok rendszerint egyesével, néha hármasával állnak, Az öt szirm visszás tojásdad, fehér színű, halványlila erezzel. Májusban virágzik, a nyár folyamán érnek a csonthéjas termékek barnásvörösre.

A természetben Kína északi és nyugati tartományjaiban honos, ahol lejtőkön, sziklafalakon, völgyekben él 800-2200 méter magasságban.

KOSZORÚCSÉRJE

A **koszorúcsérje** vagy **csipkecsérje** (*Stephanandra*) nemzetség öt lombhullató, kecses cserjefajt foglal magába, amelyek Kelet-Ázsiában honosak. Megjelenésükkel három közeli rokon nemzetség, a gyöngyvessző (*Spiraea*), a hólyagvessző (*Physocarpus*) és a neillia (*Neillia*) tagjaira emlékeztetnek, amelyek közismertek és elterjedtek a kertkultúrában. A nemzetség neve a görög sztephanosz = korona/koszorú és az androsz = férfi szavakból származik és a terméseken koszorúban rendeződő porzók maradványaira utal.

KÖZÖNSÉGES KOSZORÚCSÉRJE

Akár 2,5 méter magasra is megnő a közönséges koszorúcsérje (*Stephanandra incisa*),

de kultúrában általában alacsonyabb, ívelt ágrendszerű, kecses, lombhullató cserje. Hosszú, karcsú, kissé cikcakkban növekvő vörösesbarnák vagy szürkék. Szórt állású levelei tojásdadok, háromkaréjúak. A levéllemez 2-4 cm hosszúak, csúcsuk és a karéjok hosszan kihegyezettek, szélük kettenesen, egyenlőtlenül fűrészkes, fonákuk kissé molyhos. A lándzsás felleveleket tartalmazó, 3-6 cm hosszú, laza bugavirágzatok az oldalhajtásokon jelennek meg, fehér vagy kissé zöldes árnyalatúak és június–júliusban nyílnak. Apró tüszőtermései vannak.

A japán koszorúcszerje virágai...

...cikcakkos ága...

...és őszi lombja

Eredeti élőhelye Északkelet-Kínában, Tajvanon, Koreában és Japánban van, ahol hegyi lejtőkön, gyakran patakpartokon nő 500-1000 méter magasságban.

JAPÁN KOSZORÚCSZERJE

Elegáns habitusú, kissé tarackoló, sokágú lombhullató cserje a **japán koszorúcszerje** (*Stephanandra tanakae*), amely 1-2 méter magasra nő. A közönséges koszorúcszerjére sokban hasonlít, de ágai vastagabbak, vörössesebbek, a levélkaréjai sekélyebbek, és terebélyesebb növéssű. Ívelt ágai kopaszok, levelei deltoid-tojásdadok, hosszan kihegyezett 3-5 karéjúak, a közülük a végálló sokkal nagyobb, az oldalsók kihajlók. A levélfonák enyhén molyhos, zöldesfehér, a levelek széle bemetszett, élesen, kétszeresen fűrészes. A levelek 5-13 cm hosszúak. Az oldalhajtásokon megjelenő csúcsálló laza bugavirágzatok 4-10 cm hosszúak, fehérek vagy krémszínűek és május-júniusban nyílnak.

A természetben Japánban, Honsú szigetén honos, ahol hegyi lejtőkön, bozótosokban, patakok mentén nő.

OZOBOGYÓ

Monotipikus faj, vagyis nemzetségének egyetlen tagja az **ozobogyó**, más néven **indián-szilva** (*Oemleria cerasiformis*), amely 1,5-5 m

Az ozobogyó bókoló virágzata...

...és érett termései

magasra növe, lombhullató cserje. Tudományos nevét az 1773–1852 között élt Savannah városi gyógyszerész és entomológus, A. G. Oemler tiszteletére kapta. Korábban Osmaronia volt a hivatalos elnevezése.

Szórt állású, elliptikus-hosszúak vagy lándzsás levelei 5-12 cm hosszúak, kopaszok, világoszöldek, fonákuk halványabb árnyalatú. Frissen kihajtó levelei enyhe zöldborkaszagot árasztanak. Tavasszal a legkorábban

vára emlékeztetnek, kocsányuk pirosuló. A nyár elejére már beérnek a termékek, amit a madarak is szívesen fogyasztanak.

A természetben Észak-Amerika Csendes-óceán menti hegyláncában honos, Brit Columbiától Kaliforniáig. Lombos és tűlevelű erdőkben, száraz és nyirkos ligetekben patakok mentén, bozótosokban, kanyonokban, útszéleken nő a tengerparttól 1900 méter magasságig. Mind a talaj nedvessége, mind a

AZ INDIÁNOK RÁGCSÁLTÁK IS

Az ozobogyó termései ehetőek ugyan, de keserű az ízük, ennek ellenére a helyi őslakosok nyersen, szárítva és főzve fogyasztották. Nem igen tehettek mást, hiszen Észak-Amerika rendkívül szegény vadon termő gyümölcsökben. Az indián törzsek a kérgéből teát főztek, fiatal ágait enyhe érzéstelenítőként és afrodisziákumként rágcsálták. Rendkívül erős és kemény fája van, kisebb íjak, apróbb eszközök, például kánál, fésű, kötöttű készületek belőle.

kihajtó cserjék egyike. Kétlaki növény, a hím- és nővirágok külön példányokon fejlődnek. Az ötszirmú virágok fehérek vagy zöldesek, 3-10 cm hosszú, végálló, bókoló fürtökben március elején, de gyakran már tél végén, a levélfakadás előtt elkezdnek nyílni. A virágok jellegzetes, erős, kissé kellemetlen keserűmandula-illatúak. A narancsvörösből sötétkékre érő, csonthéjas termései apró szil-

napsugárzás szempontjából nagyon tágtűrő, de szereti a jó vízáteresztő, tápdús talajokat. A korai, csupasz kertben nagyon mutatósak a virággal rakott bokrai. Szoliterként vagy csoportokba ültethető félárnyékba vagy teljes napra. Gyakorlatilag kórokozó- és kártevőmentes, teljesen télálló.

Tavaszi magvetéssel, 2-3 hónapi nedves-hideg rétegzés után nagy százalékban csírázik. Télen szedett fás dugványokkal és sarjak leválasztásával egyaránt könnyen szaporítható.

A koszorúcszerjék hazai árudákban is kaphatók, főként a közönséges koszorúcszerje 'Crispa' nevű fajtája. Az ozobogyó és a tövis-cseresznyék újdonságok a kertkultúrában, inkább botanikus kerti érdekességek, de nyugati fajokban megvásárolhatók. Az itt bemutatott növények mindegyike szépen díszlik Vácrátóton a Nemzeti Botanikus Kertben, mint különlegességeket, jó szívvel ajánlom őket kipróbálásra kerti ültetésre.

Kósa Géza